

N:o 30.

Ank. till Riksd. Kansli den 14 April 1885, kl. 1 e. m.

Utlåtande, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition och väckt enskild motion angående vissa eftergifter i fråga om det åt Hjelmarens och Qvismarens sjösänkingsbolag af staten beviljade låneunderstöd å 2,000,000 kronor.

(R. A.)

Sedan Riksdagen år 1877 beviljat Hjelmarens och Qvismarens sjösänkingsbolag för sänkning och reglering af vattenhöjden i sjöarne Hjelmaren och Qvismaren samt utförande af dermed sammanhängande arbeten ett lån å 2,000,000 kronor att från Statskontoret utgå med 600,000 kronor under år 1878, 300,000 kronor under hvarje af åren 1879, 1880, 1881 och 1882 samt 200,000 kronor under år 1883 med vilkor, utom andra, att å hvarje lyftadt belopp af lånet årligen till slutet af år 1887 skulle erläggas ränta från lyftningsdagen efter fem för hundra samt för tiden från och med år 1888 årligen åtta procent å hela den lyftade lånesumman, hvaraf ränta skulle beräknas efter fem för hundra af det obetalda kapitalbeloppet och det öfriga utgöra afbetalning derå, och bolaget sedermera lyftat hela det beviljade statslånet; har Kongl. Maj:t i en den 20 sistlidne Februari till Riksdagen aflåten, till Stats-Utskottets behandling hänvisad proposition (N:o 29) föreslagit Riksdagen medgifva, att Hjelmarens och Qvismarens sjösänkingsbolag må befrias från skyldigheten att gälda ränta å omförmälda lån för åren 1886, 1887, 1888,

1889 och 1890 äfvensom erhålla anstånd med amorteringen af samma lån intill år 1891, med skyldighet för bolaget att från och med sistberörda år å hela lånesumman årligen erlægga åtta procent, hvaraf ränta skall beräknas efter fem för hundra å det obetalda kapitalbeloppet och återstoden utgöra afbetalning derå.

Beträffande mängden af detaljer i detta ärende tillåter sig Utskottet, till undvikande af allt för stor vidlyftighet, att hänvisa till det vid propositionen fogade statsrådsprotokoll öfver civilärenden med tillhörande bilagor; och får Utskottet här endast redogöra för det hufvudsakliga innehållet af dessa och öfriga Utskottet tillhandahållna handlingar.

Den 12 Maj 1865 meddelade Kongl. Maj:t ofvannämnda bolag tillstånd att, med bibehållande af 7 fots segeldjup i Hjelmare kanal och till sjön Hjelmarens viktigaste hamnar, verkställa ifrågavarande sjösänkning i hufvudsaklig öfverensstämmelse med den af framlidne Öfverste Sundmark år 1851 upprättade plan. Efter åtskilliga förberedande undersökningar och rättegångar, och sedan slutlig dom den 20 Mars 1873 fallit i de tvistemål, hvilka måst anhängiggöras beträffande vissa, enskild rätt berörande frågor, upprättades af framlidne Öfverstelöjtnanten Grafström ett förslag till arbetsplan, hvilket den 2 Februari 1877 af Kongl. Maj:t fastställdes. Kostnaden för hela sjösänkingsarbetet, som beräknats af Öfverste Sundmark år 1851 till 1,081,725 kronor, af Majoren Nerman år 1865 till 1,000,000 kronor och af landtmätare och gode män år 1868 till 1,210,400 kronor, uppskattades år 1873 af Öfverstelöjtnanten Grafström till 1,948,883 kronor 34 öre. I denna summa ingingo arbeten och ersättningar, som sjösänkingsbolaget måst åtaga sig utöfver hvad som erfordrades för sjelfva vattenafledningen, endast för bibehållande åt den allmänna trafiken af 7 fots segeldjup i Hjelmaren och Hjelmare kanal. Kostnaden för dessa arbeten och ersättningar är af bolagets direktion i dess år 1884 afgifna berättelse beräknad till följande belopp:

Segellederna i Hjelmaren	med	206,065:	95.
Hjelmarchamnarne	»	47,580:	38.
Skebäcks hamn och Svartån	»	59,122:	28.
Hjelmare kanal.....	»	438,499:	53.

Tillsammans 751,268: 14,

hvertill kommer belöpande andel i de allmänna omkostnaderna 103,500: — 854,768: 14.

Förutom dessa arbetskostnader har bolaget måst åtaga sig framtida underhållet af det föreskrifna segeldjupet och för detta ändamål dels afsätta en särskild fond,

som af Kongl. Statskontoret förräntas och för närvarande uppgår till	120,123: 57,
dels anskaffa bostad och boställsjord åt en af staten förordnad regleringskontrollör, för en kostnad af	30,000: —
	<hr/>
	Summa Kr. 1,004,891: 71,

hvilken summa utvisar hvad bibehållandet af 7 fots segeldjup kostat jordbrukarne vid Hjelmarens stränder.

Kostnaden för sjösänkingsföretaget i dess helhet har emellertid, på sätt här nedan kommer att visas, högst betydligt öfverstigit den beräknade summan af 1,948,883 kronor 34 öre. I *bolagets* till grund för den Kongl. propositionen liggande, vid densamma fogade *underdåniga ansökning* om ändring i vilkoren för statslånet redogöres utförligt för de svårigheter, med hvilka bolaget haft och har att kämpa, för de förändringar i arbetssättet m. m., som varit en oundviklig följd deraf att sänkingsföretaget måste utföras på ett sådant sätt att, oafsedt detaljbestämmelserna i den fastställda arbetsplanen, alla de vilkor och förbehåll, som *från det allmännas sida* upptagits i Kongl. resolutionen den 12 Maj 1865, blefvo uppfyllda, för de ytterligare åtgärder, som framtvingsats till betryggande af bolagets egen ställning, och för de fördelar, som genom förändringarne vunnits; och anföres vidare, att de detta bolag ålagda extra skyldigheter varit för hvarje annat sjösänkingsföretag förut okända; att samtliga förändringarne i sjelfva arbetsplanen samt sätten och vilkoren för sänkningens utförande medfört en tillökning ensamt i sjelfva arbetskvantiteten af 36,598 kub.-st., eller 60,68 procent utöfver hvad det fastställda förslaget beräknat, och att sjelfva företaget blifvit till alla sina delar ett helt annat, vida mera omfattande och för samtliga intresserade parter ojemförligt mera betryggande än det, som den 2 Februari 1877 erhållit Kongl. Maj:ts fastställelse och till hvars utförande samma års Riksdag beviljat statslånet å 2,000,000 kronor; att alla förändringarne härrört från bolagets egen sträfvan att trygga företagets rättsliga ställning genom att gifva alla, hvilkas intressen af företaget berördes, den rätt, de Kongl. resolutionerna af den 12 Maj 1865 och den 2 Februari 1877 samt laga domar tillförsäkrat, men den fastställda arbetsplanen oförändrad icke kunnat bereda; att utom de omedelbara fördelar, som af bolaget beredts dess i företaget intresserade motparter, högst väsentliga, i bolagets underdåniga ansökning närmare angifna förmåner tillskyndats äfven andra, utan något specielt åläggande för bolaget och endast såsom medelbara följder af sänkningen, hvarigenom företaget spridt sina frukter vida utöfver deras krets, som med svigtande

skuldror finge bära kostnaden; att statslånet, *hvaraf mera än hälften åtgått till sju-fots segeldjupet*, varit otillräckligt till bestridande af de ökade kostnaderna; att, då allt sedan år 1881 årliga taxeringar måst uttagas till räntorna, och dessa taxeringar utgått 1881 och 1882 med 3 kronor 50 öre, 1883 med 4 kronor 40 öre och 1884 med 5 kronor per vinstref, de hårdt betungade bolagsmännen icke kunnat påläggas ytterligare bördor, utan de medel, som erfordrats, anskaffats genom upplåning, i hvilket afseende bolaget utöfver statslånet dels redan upptagit, dels betingat lån till belopp af sammanräknadt 825,000 kronor; att den sista afsyningen ej kunde ega rum förr än år 1886, och några nämnvärda köpeskillingsbelopp för den i likvid för sjösänkingskostnaden tagna jorden ej vore att påräkna före 1891 eller 1892, men att, om amorteringen af så väl statslånet som bolagets öfriga lån därförinnan måste börja, ingen annan möjlighet förefunnes att anskaffa de erforderliga beloppen än genom uttaxering, som under sådana förhållanden måste fördubblas och för strandegarne blefve oerhörddt tryckande, emedan den drabbade samtidigt med dryga kostnader för markens dikning och odling, af hvilka de förstnämnda i följd af företagets stora omfattning här blefve vida större än vid andra torrlägningsarbeten; samt att dessa utgifter, som, utom de gemensamma sänkingskostnaderna, tillkomme för de enskilda egoväldenas afdikning och markens odling, beräknades, för afdikningen i medeltal till 25—30 kronor per tunnland samt för odlingen efter markens beskaffenhet till 16 à 32 och för mera svårodlad mark till och med 40 kronor per tunnland, hvartill vid de större jordkomplexerna komme byggnader m. m. Emellertid kunde det icke betvivlas, att ju den ovanligt fruktbara jordmån, som i allmänhet förefunnes i den torrlagda sankmarken inom detta sjösänkingsområde, i en framtid skulle fullt ersätta de kostnader, som för fältens läggande under kultur nu erfordrades. Men inom Hjelmare-sänkingsområdet tillkomme dock en särskild omständighet, som för den nu sträfvande generationen måste göra dessa kostnader mera tryckande *der* än på många andra ställen. Denna läge uti den gamla åkerns ovanligt ringa vidd i förhållande till de stora sankmarkerna, som vid de flesta hemmanen vore till arealen 3 à 4, ända till och med 6 gånger större än åkern, af hvars äring likväl de första kostnaderna *ensamt* måste tagas; och har bolaget ansett det icke vara förmätet, om de af Hjelmarens och Qvismarens strandegare, som förenat sig till utförande af det för hela landet gagneliga företaget att från nästan värdelös äng till bördig åker förvandla 30,000 tunnland jord och i samband dermed för särskilda och för dem främmande statsändamål måst uppoffra mer än 1,000,000 kronor, trodde sig ega grundade anspråk

att från det allmännas sida vinna ett kraftigare understöd, än det, hvarmed hvarje äfven den obetydligaste, af inga extra förpligtelser betungade mossodling plägade huggas; hvarföre ock bolaget i underdånighet anhållit om framläggande för Riksdagen af en proposition af det innehåll, som här ofvan angifvits.

Öfver bolagets ansökning hafva Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i Södermanlands, Örebro och Vestmanlands län samt Statskontoret afgifvit infordrade utlåtanden, hvarvid

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen vitsordat, att arbetena under skicklig ledning bedrifvits på ett i alla hänseenden berömligt och för framtiden betryggande sätt, och att hvad direktionen i sin underdåniga ansökning andragit och uppgifvit vore fullt öfverensstämmande med verkliga förhållandena, samt att förty bolagets begäran, med hänsyn till de hårda villkoren för lånets åtnjutande, de stora svårigheter, som dels af bolaget öfvervunnits och dels återstode att bekämpa, de kostnader, som till följd af vidtagna betydliga förbättringar i den ursprungliga planen uppstått vida utöfver de först beräknade, samt de mångfaldiga stora fördelar, som genom sjösänkingsföretaget tillskyndats det allmänna, syntes styrelsen förtjena afseende;

Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i Södermanlands län såsom eget yttrande åberopat hvad Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen i ärendet andragit;

Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i Örebro län anför, bland annat, att ifrågavarande arbete hade en sådan omfattning och betydenhet, att något dermed jemförligt sjösänkingsföretag icke tillförene förekommit i vårt land och näppeligen i något annat land med undantag af Nederländerna; att i olikhet med vanligen förekommande vattenafledningsföretag detta berörde icke allenast enskild rätt, utan äfven allmänna intressen, hvilkas tillgodoseende påkallat arbeten och uppoffringar af bolaget i högst betydlig utsträckning; att, det oaktadt, ifrågavarande låneunderstöd icke beviljats på förmånligare villkor än dem, som gälde för län, hvilka meddelades till befrämjande af vanliga utdikningar och vattenaftappningar af sankta trakter och sjöar för beredande af odlingsföretag; att den omständighet att bolaget det oaktadt emottagit det beviljade statslånet och inlätit sig på företaget, trots de stränga förpligtelser, hvilka bolaget för tillgodoseende af samfärdseln å Hjelmaren och Hjelmare kanal måste ikläda sig, funne sin förklaring deri, att sjöarnes tidtals förekommande öfversvämningar omöjliggjorde alla beräkningar för ett ordnadt landbruk och medförde så tryckande olägenheter, att bolaget — med afseende derå, att förberedelserna till före-

taget, hvilka börjats under gynsamare utsigter, än dem hvilka sedermera företedde sig, långt framskridit — ansett sig hvarken böra eller kunna rygga tillbaka; att, sedan statslånet erhållits, bolaget med allvar och kraft gripit verket an och, utan att skygga tillbaka för ökade kostnader, i hufvudplanen vidtagit icke allenast de förändringar, som med nödvändighet påkallats, utan äfven sådana, som befunnits nyttiga och lödande det allmänna till framtida gagn, samt således måste anses hafva gjort mera än hvartill det kontraktensligt varit förpligtadt, med hänsyn hvartill direktionen icke saknade goda skäl för sitt i ansökningen gjorda uttalande, att förevarande företag blifvit ett helt annat, vida mera omfattande och för samtliga intresserade parter ojemförligt mera betryggande än det, som den 2 Februari 1877 erhöll Kongl. Maj:ts fastställelse och till hvars utförande samma års Riksdag beviljade statslånet å 2,000,000 kronor; att, då deltagarne i företaget samtidigt måste underkasta sig ej mindre uttaxering för amortering af bolagets skulder än äfven utgifter för dikning och odling af de torrlagda områdena, den farhåga låge nära till hands, att egare af smärre hemmansdelar icke mäktade bära alla dessa utgifter, utan nödgades gå från hus och hem; och att, vid öfvervägande af allt detta, Kongl. Maj:ts Befallningshafvande icke tvekade att på det varmaste tillstyrka nådigt bifall till den underdåniga ansökningen;

Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i Vestmanlands län väl tillstyrkt att sjösänkingsbolaget måtte befrias från räntas erläggande, äfvensom från kapitalafbetalning under fem år eller den af bolagets direktion föreslagna tid, åren 1886—1890, men derjente, då ett frångående af den antagna grundsatsen, att staten endast genom lån och ej genom anslag skulle befördra och underlätta odlingsföretag, med säkerhet komme att framkalla flera dylika anspråk, förmålt sig anse, att intressenterne i sjösänkingsbolaget borde framdeles återbetala den ränta, från hvars erläggande de under fem år befriades; samt

Statskontoret yttrat, att, då detta sjösänkingsbolag fått för det allmänna intresse göra betydliga uppoffringar, hvilka visat sig uppgå till en vida högre summa än ursprungligen beräknats; då de af bolaget vidtagna, synnerligen omfattande förbättringar i arbetsplanen orsakat det samma stora kostnader; då detta arbetsföretag genom de medelbara följderna af sänkningen beredt högst väsentliga fördelar åt personer och kommuner ej tillhörande bolaget, hvarpå såsom exempel blifvit anförda strandegarne vid sjön Öljarén, Örebro stad med flere, och då, på sätt uppgifvet blifvit och hvilket syntes högst sannolikt, en påskyndad uttaxering å intressenterne för statslånets återbetalning skulle för ett flertal

kunna medföra ekonomiskt obestånd, hvilket väl knappast kunde anses vara sjelfförvålladt, Statskontoret — som ingalunda befarade att genom bifall till denna ansökning likartade anspråk skulle kunna framkallas, enär något odlingsarbete, som ens närmelsevis kunde likställas med Hjelmarens och Qvismarens sjösänkingsföretag, icke hittills torde hafva i vårt land förekommit och ej heller enligt all sannolikhet framdeles vore att emotse — funne sig böra förorda ansökningen till nådigt bifall.

Vid ärendets föredragning inför Kongl. Maj:t har *Statsrådet och Chefen för Civildepartementet* anfört, bland annat, att det af en under sistlidne Februari månad upprättad beräkning visat sig, att totalkostnaden för de af företaget föranledda *direkta* arbetskostnader måste ökas till 2,552,621 kronor 97 öre, hvaraf belöpte för tiden från den 1 Januari detta år och således å ännu till hufvudsakligaste del återstående arbeten ett belopp af 408,359 kronor 62 öre. Om till denna summa lades sammanlagda beloppet, 553,406 kronor 25 öre, af *indirekta* utgifter för företaget, skulle slutsumman af de för sjösänkningen erforderliga medel blifva 3,106,028 kronor 22 öre. Härvid vore visserligen att märka, att i utgiftssumman 553,406 kronor 25 öre inginge till väsentlig del belopp, som måste anskaffas för inköp af fastigheter och materialier och som således utjemnades af motsvarande behållningar, men intill dess omständigheterna tillåte dessas realiserande, tryckte emellertid utgiften å delegarne i företaget, och detta just under den tid, då möjligheten att motstå trycket ännu icke underlättats af de fördelar sjösänkningen komme att medföra.

Då det af Öfverstelöjtnanten Grafström upprättade kostnadsförslaget, hvilket lades till grund för arbetets påbörjande, slutade å 1,948,883 kronor 34 öre, komme således utgiften för sjösänkingsföretaget, enligt hvad nu mera visat sig, att med icke mindre än 1,157,144 kronor 88 öre öfverstiga den först beräknade summan, en siffra, som, derest den från början varit anad, säkerligen, till icke ringa skada för detta för landet välgörande företag, skulle hafva afhållit mången att deri ingå såsom delegare och må hända omintetgjort detsamma.

Såsom redan i ansökningen antydts och i en från bolaget till Departementschefen inlemnad skrift ytterligare utvecklats, vore det egentligen de mindre jordegare, som i företaget ingått, hvilka i väsentlig mån kände tyngden af de betydliga utgifter, som vore förenade med arbetets bringande till fullbordan. Enligt en nyssnämnda skrift bilagd tabell och bolagets uppgift vore den jord, som af sjösänkningen hentade båtnad, fördelad å 487³⁷/₄₈ mantal, utgörande 1,522 särskilda brukningsdelar, af hvilkas egare 1,119 antecknat sig såsom bolagsmän, 284 afsagt sig båt-

naden och 119 ännu begagna sig af det utaf dikningslagen medgifna förklaringsanstånd. Af förenämnda 1,522 brukningsdelar utgjorde endast 48 hvar för sig mer än 1 mantal och 80 från $\frac{1}{2}$ till ett helt mantal, hvaremot af de öfriga 209 brukningsdelar utgjorde från $\frac{1}{4}$ till $\frac{1}{2}$ mantal, 481 från $\frac{1}{8}$ till $\frac{1}{4}$ mantal samt 497 understege $\frac{1}{8}$ mantal och öfriga 207 bestode af utjordar, utängar, torp, husar- och soldatboställen m. m.

Huru taxeringarne tryckt på deltagarne, framginge i viss mån af en utaf bolaget företedd tabell öfver samma taxeringar under åren 1881—1884 för en del samfälligheter inom Örebro län. Af denna tabell funne man, att uttaxeringarne å 14 särskilda samfälligheter om tillhoppa $31\frac{1}{4}$ mantal, fördelade i 125 särskilda brukningsdelar, med en areal om tillhoppa 9,679 qvadratref åker och 27,658 qvadratref sankmark, uppgått till sammanlagdt 105,542 kronor för de 6,446 qvadratref, som för dessa samfälligheter beräknats såsom vinst i fullgradig jord; att taxeringarne, uppgående för hvarterdera af åren 1881 och 1882 med 3 kronor 50 öre för vinstref jord, för 1883 med 4 kronor 40 öre och för 1884 med 5 kronor, vexlat, fördelade på åkerjorden för dessa samfälligheter i medeltal på nämnda år, från 6 kronor 9 öre för qvadratref eller 34 kronor 10 öre för tunnland till 26 kronor 64 öre för qvadratref eller 148 kronor 19 öre för tunnland; och att största delen af samfälligheterna vore i saknad af skog. Bolaget hade derjemte upplyst, att, med ett enda undantag, nästan ingen ännu hunnit hemta någon afkomst af sina sankmarker.

Att redan nu stora svårigheter mötte för innehafvare af smärre hemmansdelar att gälda de på dem belöpande uttaxeringar, framginge af ett utaf bolagsstyrelsen ingifvet sammandrag öfver utestående dylika taxeringar för åren 1881—1884, hvilka måst utsökas eller vore under indrifning. Ifrågavarande sammandrag utvisade nemligen, att af samtliga berörda uttaxeringar till ett antal af 294, med ett belopp af 32,301 kronor 39 öre, ej mindre än 162 icke uppgått till 50 kronor, 67 utgjort mellan 50 och 100 kronor, 32 mellan 100 och 200 kronor, 16 mellan 200 och 300 kronor samt 7 mellan 300 och 400 kronor, under det återstående 10 varierat mellan 400 samt 3,000 kronor och derutöfver. För de mindre jordegarn, hvilka utgjorde flertalet af delegarne i sjösänkningen, blefve naturligtvis svårigheterna ännu större, om de inom kort måste, utom räntor å statslånet, jemväl gälda amortering derå och samtidigt dermed bestrida kostnaderna för dikning och odling af den torrlagda mark, som kommit på deras lott. Desse jordegare måste nemligen ofta, ensamt med afkomsten från den till hemmanen hörande, i förhållande till de stora, genom sjösänkningen vunna sankmarkerna, till arealen

obetydliga åkerjorden, gälda ofvanberörda kostnader under de första åren. Under den tid dikningen och odlingen af vinstjorden påginge och innan förökad inkomst af den genom sänkningen vunna och förbättrade marken vore att påräkna för innehafvarne af smärre brukningsdelar, skulle desse, betungade på en gång med kostnaderna för dikning och odling af marken samt med räntor å upptagna lån jemte deras amortering, blifva så nedtyngda af en åsamkad skuldbörda, det fara vore att det stora flertalet därför dukade under.

Det hade icke undgått Departementschefens uppmärksamhet, att inkast kunna göras mot bifall till bolagets ansökning. Ett sådant hade ock redan blifvit i ärendet gjordt, då det framhållits, huru som nu mera den grundsats gjort sig gällande, att i fråga om företag, hvilka afsåge vattens afledande från mark för densammas beredande till odling, statens understöd borde lemnas endast i form af lån. Om bolagets framställning vunne godkännande, skulle bolaget deremot kunna anses hafva erhållit ett anslag utan återbetalningsskyldighet, motsvarande räntan å 2,000,000 kronor under fem år. Härvid ville Departementschefen dock erinra att bolaget, på sätt det i ansökningen upplyst, måst för ändamål, hvilka vore för bolaget främmande, offra ett belopp af sammanlagdt omkring 1,000,000 kronor. Det vore väl sant, att ofta vid vattenafledningsföretag intressenterne måste underkasta sig utgifter, som icke omedelbart befrämjade sjelfva företaget, utan afsåge att förebygga det andras rätt af detsamma blefve lidande, men icke något företag torde kunna uppvisas, der intressenterne nödgats vidkännas så betydande utgifter, som här vore i fråga, för ändamål, af hvilka staten, åtminstone medelbart, vore intresserad. Sistnämnda summa hade disponerats för vidmakthållande och till och med förbättrande af allmänna farleder och hamnplatser, och Riksdagen hade till understödjande af sådana företag sedan gammalt beviljat anslag utan återbetalningsskyldighet, ofta uppgående till två tredjedelar af kostnadsbeloppet. Vid sådant förhållande funne Departementschefen sig böra tillstyrka Kongl. Maj:t att underställa frågan Riksdagens pröfning. Dertill vore så mycket större skäl, som af hvad bolaget anfört framginge, att företaget nu fortskridit till den punkt, att, å ena sidan, dess förut af mången betviflade fullbordan kunde förutses i en ej allt för aflägsen framtid, men, å andra sidan, en stor del af de nuvarande, under många år med dryga utgifter betungade, delegarnes krafter började svigta och kräfva att staten trädde emellan och räckte en hjälpsam hand. De svårigheter, bolaget haft att bekämpa, måste mången gång hafva förefallit öfvervinneliga, och fråga kunde vara om icke, då låneunderstödet lemnades, mången ansåg företagens

bringande till ett lyckligt slut såsom hardt nära omöjligt. Intill 1885 års utgång skulle bolaget dock hafva till staten erlagt i räntor, efter hvad bolaget beräknat, mera än 500,000 kronor, och inom några få år torde sjösänkningen vara en verklighet.

Det låge nära till hands att antaga, det bolagets behof af lindring i lånevilkoren kunde vara tillgodosedt genom ett uppskof med räntans erläggande under några år. För sin del vore Departementschefen icke öfvertygad, att svårigheterna derigenom blefve undanröjda. Efter sjelfva sjösänkningen komme i ordningen de särskilda intressenternes kostnader för afdikningen och odlingen, och innan frukterna deraf kunde skördas, skulle för många delegare åratals förflyta, de sammanlagda sjösänkings- samt afdiknings- och odlingskostnaderna nedtrycka en del af jordegarna, och deras slutliga ekonomiska undergång möjligen allenast uppskjutas på lika många år, som ränteanståndet medgifvits.

Vid öfvervägande af alla dessa omständigheter har Statsrådet och Chefen för Civildepartementet funnit sig böra tillstyrka aflåtandet af förevarande Kongl. proposition.

Härjemte har i en inom Andra Kammaren väckt, till Stats-Utskottet remitterad motion (N:o 64) Herr *Folke Andersson*, med hvilken Herrar *Per Nilsson* i Råby, *Per Ersson* i Vestlandaholm, *C. Andersson* i Hamra och *Nils Olsson* i Ättersta instämt, under åberopande af Hjelmarens och Qvismarens sjösänkingsbolags ofvan omförmälda underdåniga ansökning och ehuru motionären ej hade anledning betvifla, att framställning under Riksdagens lopp skulle från Kongl. Maj:t inkomma, anhållit, att Riksdagen, med afseende å de oerhörda svårigheter bemälda sjösänkingsföretag haft och ännu hade att bekämpa, måtte bevilja detsamma fem års räntefrihet från och med år 1886 å dess från Kongl. Statskontoret erhållna statslån, 2,000,000 kronor, samt att i följd häraf amorteringen af samma lån först med år 1891 måtte taga sin början, men årlig ränta och amortering derefter utgå på sätt härom genom Kongl. Maj:ts nädiga bref den 24 Maj 1877 vore föreskrifvet; och har motionären tillika, för den händelse att hinder skulle möta mot beviljandet af hvad sålunda begärts, föreslagit, att i sådan händelse Riksdagen måtte bevilja Hjelmarens och Qvismarens sjösänkingsbolag ett anslag utan återbetalnings-skyldighet af 500,000 kronor, att utgå med 100,000 kronor årligen under hvart och ett af åren 1886, 1887, 1888, 1889 och 1890.

Utskottet har, lika med Kongl. Maj:t och de myndigheter, hvilka i frågan haft att yttra sig, funnit de för handen varande förhållandena påkalla statens mellankomst till Hjelmarens och Qvismarens sjösänkingsbolags understödjande. Den påräkneliga arbetskostnaden för dess företag kommer, såsom af ofvanstående framgår, att med ej mindre än 1,157,144 kronor 88 öre öfverstiga den, som vid statslånets beviljande och bestämmande till 2,000,000 kronor varit beräknad, och antages nu skola uppgå till 3,106,028 kronor 2½ öre, hvaraf, enligt hvad Utskottet inhemtat, 2,697,668 kronor 60 öre redan vid innevarande års början af bolaget utgifvits och 408,359 kronor 62 öre då återstodo att utgifva. Af denna betydliga kostnad belöpa ej mindre än 1,004,891 kronor 71 öre på utgifter för ett ändamål, som visserligen för det allmänna är af mycken vigt, men för delegarne i sjösänkingsföretaget af jembörelsevis underordnad betydelse, nemligen bibehållandet af sju fots segeldjup i Hjelmaren och Hjelmare kanal, hvilken sistnämnda kommunikationsled ansetts så gagnelig såsom länk i landets samfärdselsystem, att Konung och Riksdag för kanalens ombyggnad på sin tid vidkänts uppoffringar till belopp af omkring 1,500,000 kronor. Då härtill kommer den obestriddiga fördelen äfven för det allmänna deraf, att omkring 30,000 tunnland jord förvandlas från sankta och föga gifvande ängar till bördig åker, måste det, enligt Utskottets åsigt, erkännas, att billighetens kraf ej kunna anses uppfyllda endast derigenom att bolaget erhållit lån af staten till belopp, som, enligt hvad numera visat sig, ej utgjort två tredjedelar af den verkliga arbetskostnaden, och mot ränta af 5 procent, som bolaget ända från lyftningsdagarne måst erlægga och, jemväl enligt Kongl. Maj:ts proposition, skall för tiden till innevarande års utgång liquidera. Enligt hvad Utskottet i detta afseende inhemtat, utgöra de räntebelopp, bolaget redan under åren 1878—1884 till Statskontoret å sitt lån erlagt, tillhopa 475,388 kronor 94 öre; hvarutöfver ett räntebelopp af 100,000 kronor ytterligare förfaller vid slutet af innevarande år.

På samma gång Utskottet således funnit en lindring i bolagets betalningsvilkor fullt befogad, har Utskottet likväl ej ansett sig böra tillstyrka en till sin art så väsentlig afvikelse från ingånget aftal som rent efterskänkande, på sätt Kongl. Maj:t föreslagit, af ett fordringsbelopp, en åtgärd som enligt Utskottets förmenande ej bör medgifvas annat än vid verkligt nödtvång.

Ett sådant förhållande torde ej vara för handen i förevarande fall, då fråga är om ett företag, hvars genomförande visserligen nu pålägger intressenterne tunga bördor, men som antagligen i framtiden återgäldar de gjorda uppoffringarne.

Ett uppskof åter med räntas och amorterings erläggande synes så mycket mera på sin plats, som ett dylikt medgifvande ej skulle stå i strid mot grunderna för statslånets beviljande. I Kongl. Maj:ts till 1877 års Riksdag aflåtna proposition angående detta lån anfördes nemligen såsom skäl för dess beviljande, bland annat, att de fleste af delegarne icke förmådde att förskottsvis, innan ännu ökad jordafkastning kunnat genom torrläggningen beredas, erlägga sina andelar i de för företagets utförande beräknade kostnader, synnerligast som, för att företaget skulle medföra dermed åsyftadt gagn, delegarne i detsamma måste underkasta sig utgifter för den torrlagda jordens uppodlande och försättande i full växtkraft. Då upplyst blifvit, att ökad jordafkastning för nästan samtliga delegarne ännu ej kunnat uppnås, torde ofvan anförda skäl fortfarande ega giltighet äfven i fråga om annuiteterna å statslånet, helst den beräknade kostnadssumman och i följd deraf delegarnes utgifter måst så väsentligt öferskridas. Beträffande tiden för uppskofvet med räntan och sättet för liqviderande af den ränta, med hvars erläggande anstånd skulle komma att medgifvas, har Utskottet ansett *tiden* böra bestämmas till samma fem år, hvilka i Kongl. Maj:ts proposition afses, helst en så lång anståndstid är lika med den, som för vanliga försträckningar ur odlingslånefonden är stadgad, och *sättet* för räntans liqviderande jemväl lämpligast böra ordnas sålunda som för odlingslån är föreskrifvet, nemligen så att ränta under de fem åren beräknas och efter dessa års slut lägges till den beviljade lånesumman, hvarefter å det sålunda uppkommande beloppet annuitet erlägges i stadgad ordning.

För odlingslån gäldas sådan annuitet, af innevarande Riksdag bestämd till åtta procent, från och med sjette året tills lånet blifvit slutbetalt. Utskottet har funnit denna bestämmelse, om än för vanliga odlingslån lämplig, dock mindre passande och för delegarne väl hård i fråga om det förevarande sjösänkingsföretaget. Med detta afses nemligen ej att omedelbart bringa jorden i samma skick och växtkraft som den, en mosse eller sank mark, till hvars utdikning odlingslån lemnats, antages skola efter dikningsarbetet erhålla, utan fast hellre att genom den stora, gemensamma sjösänkningen utföra det arbete, som måste föregå innan de särskilda jordegarna kunna å sina egovälden börja nödig utdikning m. m., hvartill särskilda lån ur odlingsfonden torde kunna erhållas. Vid sådant förhållande, och då det för staten kan vara likgiltigt, om amorteringen å Hjelmarens och Qvismarens sjösänkingsbolags ifrågasvarande lån några år förr eller senare inträder, har Utskottet funnit den ytterligare lättnad lämpligen böra bolaget beredas att — under det ränteliqviderna skulle taga sin början från och med år 1891 — amorteringen,

således med andra ord erläggande af full annuitet af 8 procent, ej skulle begynna förr än från och med år 1894.

Emellertid har Utskottet, som, på sätt här ofvan förmäls, funnit sig ej böra förorda rent efterskänkande af fem års ränta, på samma gång ansett den lindring i betalningsvilkoren, som synes vara för bolaget nödvändig och ur statens synpunkt befogad, ej vara ernådd blott och bart genom det här ofvan omförmälda anstånd med vissa belopps erläggande, så mycket mindre som det föreslagna läggandet till kapitalet af de fem årens ränta ökar de annuitetsbelopp, som bolaget från och med år 1894 måste vidkännas.

Enligt innevarande Riksdags, med bifall till punkten 5:o af Stats-Utskottets utlåtande N:o 5, fattade beslut är räntan för lån ur odlingsfonden numera bestämd till $4\frac{1}{2}$ procent för år. Att icke dess mindre fortfarande bibehålla en högre ränta för det nu ifrågavarande lånet, som lemnats till ett för delegarne med ovanligt stora uppoffringar och betungande skyldigheter mot det allmänna förenadt företag, har synts Utskottet oegentligt och obilligt, och Utskottet har därför ansett sig ega giltiga skäl föreslå nedsättning af räntefoten för detta lån från fem till den för odlingslån i allmänhet gällande af fyra och en half procent.

Såsom af ofvanstående framgår, har Utskottet med sitt förslag åsyftat att bringa vilkoren för ifrågavarande lån till likhet med de för odlingslån gällande, endast med den skiljaktighet, som föranledes af de särskilda förhållandena vid detta sjösänkingsföretag, att ytterligare tre års anstånd med amorteringen medgifvits.

En jämförelse mellan hvad bolaget skulle hafva att till Statskontoret betala enligt Kongl. Maj:ts och enligt Utskottets förslag utvisar följande års belopp.

År.	Enligt Kongl. Maj:ts förslag.	Enligt Utskottets förslag.
1886—1890	000	000
1891—1893	160,000	110,250
1894 och följande år till dess lånet slutbetalts ...	160,000	196,000

Delegarne skulle således under de närmaste fem åren åtnjuta samma lindring i sina utgifter enligt Utskottets som enligt Kongl. Maj:ts förslag; under åren 1891—1893 skulle deras liqvider till Statskontoret blifva

49,750 kronor om året mindre enligt Utskottets än enligt Kongl. Maj:ts förslag; hvaremot från och med år 1894, då ock vinsten af sjösänkingsarbetet bör hafva till fullo inträdt och delegarnes betalningsförmåga vara i motsvarande mån ökad, annuiteterna komme att enligt Utskottets förslag blifva 36,000 kronor högre än enligt Kongl. Maj:ts, hvilken ökning dock komme att motsvaras deraf att, i följd af räntans nedsättning till $4\frac{1}{2}$ procent och annuitetens bibehållande vid 8 procent, lånet så mycket förr blefve slutfbetalt.

Utskottet anser den sålunda af Utskottet föreslagna förändring i betalningsvilkoren innefatta en för ändamålet tillräcklig lindring i bolagets förpligtelser mot staten och har vid anställda beräkningar funnit den pekuniära uppoffring för staten, som af bifall till Utskottets förslag skulle föränledas, vara mindre än den, som skulle följa af ett efterskänkande, på sätt Kongl. Maj:t och Herr Folke Andersson föreslagit, af 5 procent ränta, motsvarande 100,000 kronor om året, under hvardera af åren 1886—1890.

Enligt uträkningar, som Utskottet låtit verkställa, skulle för amorteringen af bolagets skuld åtgå, enligt nu gällande bestämmelse och Kongl. Maj:ts förslag 20,10 år, enligt Utskottets förslag 18,78 år, allt räknadt från tiden för amorteringens början. Statens uppoffring genom bifall till Kongl. Maj:ts förslag skulle, då beloppen reduceras till deras värde den 1 Januari 1886, utgöra 432,948 kronor, men enligt Utskottets förslag efter enahanda reduktion 172,815 kronor, således 260,133 kronor mindre än enligt Kongl. Maj:ts förslag.

Härjemte får Utskottet erinra, dels att, då företaget nu är så nära sin fullbordan, att slutlig afsyning sannolikt nästa år eger rum, intet äfventyr för lånets fullständiga återbetalning förefinnes, helst om betalningsvilkoren göras skäligen, såsom af Utskottet föreslaget blifvit, och dels att ifrågavarande sjösänkning är ett till sin art och omfattning så enstaka arbete, att de lindringar, som blifvit ifrågasatta att åt Hjelmarens och Qvismarens sjösänkingsbolag medgifvas, icke lära kunna åberopas såsom prejudikat i fråga om förpligtelser, som blifvit till staten ingångna för mindre betungande och lättare utförda vattenaftappningsföretag.

På grund af hvad ofvan anförts hemställer Utskottet,

att Kongl. Maj:ts förevarande proposition och Herr Folke Anderssons motion må på det sätt af Riksdagen bifallas, att Riksdagen dels, för tiden från och med år 1886, nedsätter räntan å det Hjelmarens och Qvismarens sjösänkingsbolag beviljade lån å 2,000,000 kronor till

fyra och en half procent för år och dels medgifver, att bolaget må erhålla anstånd med denna räntas erläggande för åren 1886—1890 sålunda, att efter dessa års förlopp den för desamma upplupna ränta lägges till den beviljade lånesumman, hvarefter å det sålunda uppkommande beloppet skall erläggas, vid slutet af hvarterdera året 1891, 1892 och 1893 fyra och en half procent årlig ränta samt vid slutet af år 1894 och följande år tills lånet blifvit slutbetalt en annuitet af åtta procent, deraf fyra och en half procent beräknas som ränta å oguldna beloppet och återstoden utgör kapitalafbetalning.

Stockholm den 13 April 1885.

På Stats-Utskottets vägnar:

GUSTAF SPARRE.

Reservation:

af Herr *P. M. Larsson* i Löa, som yttrat: »Om man å ena sidan måste erkänna, att Utskottet välvilligt upptagit de till Riksdagen gjorda framställningarne om några års eftergift på räntan äfvensom anstånd med amorteringen å det lån, stort 2,000,000 kronor, som staten under åren 1878—1882 lemnat Hjelmarens och Qvismarens sjösänkingsbolag, har det å andra sidan förefallit mig, som om i detta fall endast ett uppskof med ränteliqviderna vore ett alldeles för knappt understöd från statens sida, äfven om räntan nedsattes från 5 till $4\frac{1}{2}$ procent.

Genom sänkingsföretaget, hvars kostnader oförutsedt uppgått vida utöfver beräkningarne, är det uppenbart, att det öfvervägande antalet

mindre bemedlade intressenter utan eget förvällande kommit i en särdeles bekymmersam ställning. Att från nästan värdelös äng till bördig åker förvandla 30,000 tunnland jord är ett företag, som i omfattning och betydighet öfvergår allt, hvad som tillförene på en gång förekommit i vårt och antagligen i andra land med undantag af Nederländerna, och då bör man heller icke förvåna sig öfver, att missräkning kunnat ega rum. Men om de svåra verkningar, hvilka deraf uppstått, företrädesvis skola drabba dem, som besitta eller besuttit minsta insigten eller tillfället att bedöma ej mindre sänkingsföretagets ekonomiska än dess tekniska sida, så hårdt, att de äro på väg att gå under i sitt berömvärda sträfvande att åt landet förvärfva stora territorier värdefull jord, så synes det mig vara ett statsändamål att, då så behöfves, mellankomma med en något större hjälp, än som inneligger i ett tillfälligt anstånd med räntan, låt äfven vara dess nedsättning till samma belopp som för lån ur odlingslånefonden, en förmån, som hädanefter tillkommer alla, som derifrån få lån.

Det är ingalunda underligt, jag ber att särskildt få betona det, om det för framtiden ställer sig bekymmersamt för det stora flertalet af sänkingsbolagets mindre bemedlade delegare, och särskildt för dem, som blott innehafva små egoområden, att draga nytta af, men nu fått en jämförelsevis stor ängsmark att bereda till åker, helst desse egare redan, för bestridande af de årliga räntorna, måst uttaxera 3 kronor 50 öre för åren 1881 och 1882, 4 kronor för 1883 och 5 kronor för 1884, allt per vinstref och utöfver statslånet, dels redan upptagit, dels betingat lån till belopp af sammanräknadt 825,000 kronor att jemte statslånets ränta samt torrlägningsarbetena utom de gemensamma sänkingskostnaderna beräknas till de enskilda egovärdenas afdikning och markens odling i medeltal, för afdikningen 25 à 30 kronor samt för odlingen 16 à 32 kronor och för mera svårödlad mark 40 kronor, allt per tunnland.

Härtill kommer för frågans bedömande: att mera än hälften af statslånet, eller noga räknadt 1,004,891 kronor 71 öre, åtgått för bibehållande af 7 fots segeldjup i Hjelmarekanalen; att förändringar i sjelfva arbetsplanen samt sättet och vilkoren för sänkningens solida utförande medfört en tillökning i sjelfva arbetskvantiteten af icke mindre än 36,598 kubikstänger, eller 60,68 procent utöfver de 1,948,883 kronor 34 öre, hvartill kostnaden beräknats, till det fastställda förslaget, som också blifvit öfverskridet med närmare 1,160,000 kronor.

Då den uppoffring från statens sida, som begärts, är ganska måttlig med hänsyn till sakförhållandena, dristar jag hemställa, det Riksdagen i enlighet med Kongl. Maj:ts proposition måtte besluta,

att Hjelmarens och Qvismarens sjösänkingsbolag må befrias från skyldigheten att gälda ränta å omförmälda lån för åren 1886, 1887, 1888, 1889 och 1890 äfvensom erhålla anstånd med amorteringen af samma lån intill år 1891, med skyldighet för bolaget att från och med sistberörda år å hela lånesumman årligen erlægga åtta procent, hvaraf ränta skall beräknas efter fem för hundra å det obetalda kapitalbeloppet och återstoden utgöra afbetalning derå.»

Herr *R. Montgomery-Cederhielm* har begärt få antecknadt, att han icke närvarit i Utskottet vid detta ärendes behandling.
